

samtidigt något som utgör bokens svaghet. Med den grundläggande geografiska indelningen i botten förses läsaren med en mängd stora och små fakta utan direkt anknytning till regionen ifråga. På det sättet flyter så disparata företeelser som den fransk-belgiska ockupationen av Ruhrområdet efter kriget, Elin Wägners syn på kriget och de krigförandes "telegramkrig" in i skildringen av regionala företeelser och krigsminnen. Det mesta är både intressant och relevant, men det bryter berättelsens rytm. Sannolikt hade det varit mera pedagogiskt att bryta ut den här typen av information och låta den bilda egna kapitel mellan de olika regionkapitlen. Då hade författarens stora kunskap kommit mera till sin rätt.

Med detta sagt är Nils Fabianssons bok en fascinerande, kunskapsrik och synnerligen välskriven (och välillustrerad) bok som ger nya och spännande perspektiv på första världskriget. Även den läsare som anser sig vara väl beläst på kriget torde slå igen boken med den behagliga känslan av att man lärt sig åtskilligt nytt, och det på ett synnerligen trevligt vis.

Försvarshögskolan

LARS ERICSON WOLKE

Jan Berggren, *Från härskare till estradör: Bernadotternas fall och demokratins seger* (Stockholm: Carlssons 2012). 287 s.

Enligt förordet syftar denna bok till att beskriva den svenska kungamaktens successiva och påtvingade reträtt. Dess upphovsman Jan Berggren är författare och historiker med en gedigen bakgrund i Tullverket; bland annat som inspirerande chef för dess arkiv och museum. Han har publicerat ett tiotal böcker, vilka i stor utsträckning behandlat inslag i den myndighetens historia; bland annat som medredaktör till *Tullverket 1636–1986: En jubileumsbok* (1986). I eget namn har han vidare publicerat *Tullsnok – öppna dörren!* (2003) där Carl Michael Bellman utgör huvudperson liksom *Världskrig, kommunism och nazism i själva verket: Aktörer, åsikter och aktioner inom statlig förvaltning under andra världskriget. Exempel: Tullverket* (2005).

Som pensionär har han dock numera flyttat till Skåne och lämnat kopplingen till sin gamla sfär runt tullfrågorna. 2010 gav han sålunda ut en bok om Karl XII:s finansminister Georg Heinrich von Görtz, som bekant Sveriges på många sätt mäktigaste man under kungens senare år. Längre presenterades dennes insatser i mycket mörka färger – efter Fredrikshald dömdes han ju till döden – men Berggren förmedlar i stället en mera nyanserad bild och jämför med andra personer som drabbats av motvilja i svensk historieskrivning: utlänningar, uppkomlingar eller åsiktsextrema klassförrädare.

Berggrens nya skrift handlar inledningsvis om förhållandena under Vasakungarna och dåtida relationer mellan monarker, adel och övriga ständer. Längre fram följer han bernadotternas väg till och verksamhet på tronen och de senaste 150 årens demokratiseringsprocess. Ungefär halva boken ägnas åt tiden efter Gustaf Vs tillträde som kung 1907. Efterhand blir redovisningen allt mer detaljerad och kontroversiell – för att inte säga polemisk.

Berggren har god hand med sin penna men skriver mer journalistiskt än vetenskapligt. Detta behöver ju inte vara en nackdel men leder ibland till att han faller för frestelsen att tillgripa klatschiga formuleringar som kanske inte alltid har full täckning. En uppenbar nackdel med boken är vidare att den saknar en notapparat. I stället har författaren valt att efter varje kapitel summariskt redovisa de skrifter han använt sig av – men utan några sidhänvisningar. Därutöver har i några fall i den löpande texten angivits varifrån uppgifterna hämtats. I viss mån uppvägs bristerna dessutom av en relativt fyllig litteraturförteckning. Men oftast lämnas man som läsare i sticket när det gäller att bedöma redovisningens grad av trovärdighet.

Ibland blir det dessutom uppenbart att den enklaste faktakontrollen har brustit. Detta är förstås extra anmärkningsvärt när det gäller uppgifter vilka berör dramatiska skeenden i vår historia; i synnerhet om kungamakten då har spelat en central roll. Exempelvis anges Napoleon ha låtit ockupera svenska Pommern såväl 1807 (s. 40) som 1812 (s. 53). Likaså påstås felaktigt att båda sidor i unionskonflikten med Norge 1905 mobiliserade sina arméer. Det rätta förhållandet är att norrmännen mobiliserade en viss del av sin här medan svenskarna inte gjorde något alls utöver att det årets färdigutbildade rekryter hölls kvar i kasernerna och inte fick återvända till det civila livet.

Boken blir efterhand allt mer polemisk och är på slutet närmast att betrakta som en stridsskrift riktad mot monarkin och därmed ett inlägg i den emellanåt uppblående republikdebatten. Just därför är de ovan påtalade bristerna ifråga om källredovisning och -hantering särskilt beklagliga eftersom de lätt leder till att de frågor, som författaren sannolikt främst hade velat ta upp till diskussion, riskerar att hamna i skymundan.

Uppsala universitet

BO G. HALL

Gösta Arvastson, *Drömmar om lufthavet: Berättelsen om en kvinnlig flygare på trettioalet* (Höör: Symposion 2013). 320 s.

I *Drömmar om lufthavet* berättar etnologiprofessorn Gösta Arvastson ett kvinnligt livsöde och hennes dröm om ett liv i luften i en extremt manligt präglad miljö. Hedvig Nordvalls ambition och kamp för att få flygcertifikat,